INTERCONEXIUNEA DINTRE DEMOCRATIZARE ŞI MODERNIZARE A SISTEMULUI POLITIC DIN REPUBLICA MOLDOVA

INTERCONNECTION BETWEEN DEMOCRACY AND MODERNIZATION OF THE POLITICAL SYSTEM OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Ion CIOBANU, ***doctorand,***
Universitatea de Stat din Moldova
ionalexciobanu@gmail.com

Rezumat

Obiectivul acestui articol este de a examina fundamentele teoretice şi empirice privind relaţia de interconexiune dintre democratizare şi modernizare a sistemului politic moldovenesc, deoarece aceasta afectează în mod direct practicile politice. În spaţiul post-sovietic transformările din ultimele două decenii sunt deosebit de importante, aceste procese au demonstrat că democratizarea duce în mod inevitabil la o modernizare socială fundamentală. Democratizarea şi modernizarea sunt produsul multor cauze şi efecte. Obiectivul este de a identifica elementele care să poată explica fără echivoc cum şi de ce apar interconexiunile dintre democraţie şi modernizare. Scopul cercetării este de a identifica diverse mecanisme ce duc la apariţia şi dezvoltarea democraţiei şi caracterizarea condiţiilor în care aceste mecanisme sunt mai mult sau mai puţin probabil să funcţioneze în raport cu noile tendinţe.

Cuvinte-cheie*: relaţia democratizare-modernizare, democraţie, democratizare, modernizare politică, sistem politic, putere, procese, schimbări, stabilitate, programe de dezvoltare, informaţii şi tehnologii.*

Summary

The objective of this paper is to examine the theoretical and empirical foundations about interconnection between democratization and modernization in transitional societies because this is a crucial problem directly affecting political practice. It is particularly critical for the post-Soviet space where the processes of transformation over the past two decades have disproved the simplified ideas that democratization inevitably leads to fundamental social modernization. Thus, democratization and modernization are the product of many causes and effects. The goal is to identiy different mechanisms for the emergence of democracy and characterize the conditions under which these mechanisms are more or less likely to operate.

Keywords: *relationship democratization – modernization, democracy, democratization, political modernization, political system, power, processes, changes, stability, development programs, information and technologies.*

Schimbările fundamentale legate de prăbuşirea sistemului sovietic şi începuturile implementării principiilor de democratizare şi modernizare, prin trecerea treptată la normele statului de drept, la economie şi relaţiile de piaţă ne-au făcut să fim martori şi chiar participanţi la toate aceste evenimente, formându-se o serie de interconexiuni menite să ne lanseze spre noi orizonturi civilizaţionale, precum şi la un nivel mai înalt al bunăstării.

Avalanşa acestor procese şi caracterul pe deplin inedit al diferitor schimbări în sistemul politic presupunea în mod necesar şi prin definiţie exercitarea efectivă a pu-

Revista Filosofie NR 2_2018__.indd 88 20.09.2018 12:13:48

terii de stat în scopul direcționării lor într-o albie constructivă - una de dezvoltare modernă în standard cu noile tehnologii. Astfel, resursele cultural-informaționale au înglobat cunoștințele și informația, mijloacele de obținere și diseminare a lor, instituțiile științei și ale învățământului, mass-media, cultura politică, cultura generală, abilitatea subiecților politici (individuali și colectivi) de a decide și a acționa în cunoștință de cauză profesionalismul demnitarilor și funcționarilor din structurile statale, nivelul de studii al populației, intelectul puterii etc. Toate aceste interconexiuni oferă posibilitatea de a cunoaște fenomenele reale, de a lua decizii adecvate și de a obține realizarea lor în cadrul societății, iar unul din elementele constituente ale societății este cel politic, care, la rîndul său, denotă toate însușirile proprii oricărui sistem.

Apelând la cea mai răspîndită definiție a sistemului politic, aceasta presupune totalitatea instituțiilor de stat, partidelor și mișcărilor politice, organizațiilor obștești implicate în viața politică a societății. Aceste constituente evoluează și ele ca sisteme delimitate: sistemul instituțiilor de stat, sistemul pluripartidist, sistemul sindical, sistemul grupurilor de presiune, sistemul normativ-juridic etc. Cunoscutul politolog și demnitar de stat italian Domenico Fisichella subliniază că sistemul politic „…este un sistem care-și propune obiective, autotransformîndu-se și adaptîndu-se într-o manieră creativă. Este constituit din subiecți capabili să anticipeze, să aprecieze și să acționeze în mod constructiv pentru a preveni izbucnirea unor tulburări ale mediului. În lumina scopurilor prestabilite, acești subiecți pot încerca să aplaneze toate acele tulburări care ar putea prezumtiv să cauzeze tensiuni. Cerințele și sprijinul pot fi modulate în conformitate cu obiectivele și dorințele membrilor sistemului în limita cunoștințelor, resurselor și preferințelor disponibile" [1]. Interconexiunile existente, pe alocuri consolidate, dintre diversele elemente ale sistemului politic asigură atît stabilitatea și funcționalitatea normală a acestuia, cît și coeziunea socială, realizarea efectivă a obiectivelor diverselor programe privind modernizarea și dezvoltarea societății. Și dimpotrivă, conflictele și disfuncțiile din cadrul sistemului politic, disensiunile în vederi ale politicienilor asupra problemelor-cheie ale societății constituie sursele principale ale destabilizării și dereglării întregului organism social, fapt demonstrat și de către experiența țării noastre. Poate fi considerat eficient acel sistem politic în care există legături și interacțiuni normale dintre subsistemele sale în vederea distribuirii echitabile a puterii și a altor valori, inclusiv a serviciilor publice, evitînd conflictele social-politice și contribuind prin mijloace legale la dezvoltarea durabilă a comunității, la instituirea unei ordini sociale satisfăcătoare.

Prin urmare, sistemul politic, îndeosebi statul, înfăptuiește activitatea de conducere a societății, nivelul cel mai înalt în conducerea politică. De eficacitatea conducerii politice în mod decisiv depind și conexiunile dintre forțele sociale și instituțiile politice, interacțiunile din cadrul sistemului politic și reașezările din spațiul social propriu-zis, ordinea publică, destinele populației din teritoriul concret, imaginea țării în exterior etc. Rămâne de văzut dacă au constituit sau nu aceste conexiuni elemente importante ce au deschis calea largă spre o democrație autentică, dacă au pus sau nu începuturile unei adevărate renașteri naționale, dacă au fost sau nu o tentativă a anumitor lovituri de stat.

Totodată, menționăm că și pluralismul politic ca principiu al democrației presupune nu numai divizări și divergențe, ci și deschidere către ceilalți, diversitate, comunicare

Revista Filosofie NR 2_2018__.indd 89 20.09.2018 12:13:48

și nu excludere, care în fond înseamnă negarea multiplicității și varietății. Înfăptuirea idealurilor democratice presupune un climat politic favorabil și o reașezare a raporturilor dintre oponenți într-un cadru corect de conlucrare și concurență, gravitînd în jurul problemelor fundamentale ale societății. Chiar și în condițiile unei societăți scindate, cum este și societatea noastră, discursurile și mesajele politicienilor trebuie să îndemne, să încurajeze cetățenii la acele acțiuni comune întru realizarea obiectivelor ce țin de interesul public comun, de securitatea națională a țării.

Așadar, în societățile aflate în tranziție, problematica dezvoltării durabile înaintează cerințe sporite mai întîi de toate față de natura, principiile de organizare și normele de funcționare a sistemului politic. Actualul sistem politic al Republicii Moldova s-a constituit și funcționează în baza Constituției țării, a altor legi și acte normative menite să-i confere caracter profund democratic, să-l pună în slujba intereselor generale, particulare și individuale, să asigure în așa mod dezvoltarea durabilă a întregii societăți. Dezvoltarea durabilă a oricărei societăți impune ca primă condiție viabilitatea și eficacitatea sistemului ei politic. Conflictele, controversele dure și disfuncțiile din cadrul sistemului politic, inclusiv dificultățile în problemele-cheie, cum sunt cea a consolidării instituțiilor statale și a asigurării integrității teritoriale, au constituit una din cauzele instabilității și a tentativelor nereușite de relansare social-economică din primele faze ale tranziției.

Fiind într-o strânsă legătură cu sistemul economic social și cultural, există o interconexiune directă a sistemului politic cu toate aceste subsisteme pe care le influențează și de care, la rîndul său, este influențat. Transformările care se produc în prezent dovedesc că sistemul democratic se află într-o strînsă legătură cu nivelul de cultură politică. Succesul modernizării sistemului politic pe temeiuri democratice depinde în mare măsură de componenta culturală a vieții politice. Procesul democratizării în sfera politică trebuie să includă în sine nu doar modalitățile de creare a instituțiilor de guvernare a societății, dar și funcționarea lor fără abateri de la principiile democratice. Acest imperativ actualizează diverse probleme legate de rolul climatului cultural asupra transformărilor social-politice din țara noastră.

Pentru crearea unei societăți cu adevărat democratice nu este suficientă doar dărîmarea sistemului politic vechi și crearea în locul acestuia a unui sistem de instituții democratice noi de conducere. Esențial este ca acest sistem să funcționeze eficient și numai astfel se poate vorbi cu toată certitudinea că democrația a învins și că s-a produs o înlocuire reală a regimului autoritar cu unul democratic. În acest context, modernizarea continuă a sistemului politic va avea ca impact eficientizarea și adaptarea funcțiilor la realitățile din societate. Pentru realizarea acestui obiectiv este necesară consolidarea politică a societății, fortificarea coeziunii ei.

Altfel spus, sistemul politic democratic funcționează eficient doar acolo unde societatea într-o măsură semnificativă este consolidată politic. În legătură cu aceasta, consolidarea politică a societății constituie una din condițiile definitorii de întărire a democrației. Succesul proceselor de transformare și consolidare a societății depinde de un ansamblu întreg de factori, printre care un rol deosebit de important revine constituentelor vieții sociale, cum sunt cele de ordin economic, instituțional, istoric și cultural. Cu timpul însă a devenit clar că liberalizarea culturală sau cea a economiei, în

Revista Filosofie NR 2_2018__.indd 90 20.09.2018 12:13:48

forma în care aceasta a fost întruchipată în viaţa societăţilor în proces de transformare, nu se soldează cu rezultatele scontate, iar crearea condiţiilor noi necesare pentru funcţionarea normală a societăţii democratice va ocupa nu doar un singur deceniu. Şi abia mai tîrziu, cînd euforia primilor ani de tranziţie a scăzut considerabil şi eficienţa redusă a funcţionării sistemului politic nou creat a devenit cu mult mai evidentă, s-a impus conştientizarea faptului că reformarea democratică trebuie, în mod expres, să includă în sine şi aspectele cultural-politice.

Tranziţia politică contemporană în ţara noastră, ca şi în multe ţări cu democraţie tînără, reprezintă trecerea de la sistemul totalitar de organizare a puterii politice la sistemul democratic de conducere. Pe de o parte, o astfel de interconexiune presupune un şir întreg de transformări instituţionale, o mare parte ale cărora la moment în ţara noastră sunt implementate. Pe de altă parte, transformările cardinale ale orientărilor valorice ale populaţiei mai continuă. Specificul tranzitiv al etapei actuale de dezvoltare a societăţii noastre determină principalele caracteristici ale culturii sale politice, care este şi ea o cultură de tip tranzitiv. Pentru modernizare în acest sens este proprie îmbinarea diferitelor valori politice, a obiectivelor şi standardelor de activitate politică ce se referă la diverse sisteme politice: totalitare sau democratice.

În legătura cu aceasta, Moldova contemporană, aflîndu-se între două epoci istorice, se situează între două culturi politice. Valorile ordinii sociale precedente încă nu sunt anihilate pe deplin, cu atît mai mult că în ţară există o întreagă pătură socială care şi pînă în prezent este nostalgică după timpurile socialismului trecut. Concomitent, societatea, în marea sa majoritate, se pronunţă în favoarea valorilor democratice.

În perioada modernizării democratice a sistemului politic din Republica Moldova, atitudinea cetăţenilor ţării faţă de politică s-a schimbat substanţial: de la limita extremă de politizare a conştiinţei maselor la începutul transformărilor la starea de apatie profundă şi de extenuare cauzată de politică la sfîrşitul anilor ’90 ai sec. XX, de la indiferentismul politic la începutul secolului XXI. În faza iniţială a schimbărilor radicale viaţa socială în Moldova a cunoscut o fierbere politică de amploare, în proces fiind antrenate pături largi de populaţie în acţiuni politice diverse: manifestaţii numeroase, mitinguri de protest, dezbateri politice zgomotoase. Politizarea conştiinţei publice a atins cote maxime, sensibilizînd cele mai diferite niveluri ale relaţiilor sociale. Dispoziţiile politice dominante au fost: euforie provocată de transformările democratice începute; aşteptările sporite şi speranţa într-o îmbunătăţire rapidă a vieţii (în primul rînd în aspectul material) a fiecărui membru al societăţii, întemeiate pe reprezentări liberale; nihilismul în raport cu tot ce este „vechi” (construcţia politică precedentă a societăţii, raporturile social-politice, partidul care a dominat autoritar în perioada de pînă la democratizare faţă de ideologia dominantă precedentă, faţă de liderii politici ai timpurilor trecute etc.); confruntarea; agresiunea deschisă, intoleranţa faţă de oponenţii politici; dorinţa de revanşă pentru reminiscenţele social-politice ale trecutului; teama şi îngrijorarea legate de pierderea, de către o parte însemnată a populaţiei, a statutului social precedent; căutarea duşmanului politic în persoana anumitor ţări şi concetăţeni asupra cărora s-ar putea pune responsabilitatea pentru eşecuri şi greutăţi ce întotdeauna însoţesc transformările social-politice radicale etc.

Revista Filosofie NR 2_2018__.indd 91 20.09.2018 12:13:48

La sfîrșitul anilor ’90, dispozițiile politice euforice ale oamenilor s-au degenerat în apatie profundă și oboseală provocată de eșecuri. Speranțele sociale nerealizate legate strîns în conștiința oamenilor de procesele de democratizare, nesoluționarea cronică a numeroaselor probleme de dezvoltare socială, sărăcirea în masă a populației, creșterea corupției și a criminalității, incapacitatea clasei politice de a soluționa cele mai complicate probleme economice au condus la deziluzionarea marii majorități a populației de politică, precum și la apariția în rîndurile acesteia a sentimentului de nostalgie pentru timpurile trecute. Stabilizarea substanțială a raporturilor politice, sporirea protecției sociale a păturilor vulnerabile ale populației, întărirea semnificativă a coeziunii sociale a societății, îmbunătățirea (relativă) a situației economice etc., pe de o parte, iar de pe altă parte, creșterea tendințelor autoritare în țară însoțite de reanimarea unor modalități administrative de guvernare au condus spre sfîrșitul primului deceniu al secolului XXI la transformarea „oboselii politice” în indiferentism politic.

Este de remarcat că interesul pe care îl manifestă o bună parte a cetățenilor față de politică comportă în linii generale caracter informativ. Acesta indică asupra faptului că, pentru cea mai mare parte a populației țării politica nu prezintă o valoare de luat în seamă. Precum demonstrează cercetările științifice, politica în scara generală a valorilor astăzi ocupă ultima poziție [2]. Oamenii se simt distanțați de viața politică și adoptă, față de aceasta, o poziție mai mult de observatori. Rămânînd pe poziția de observatori, cetățenii Moldovei astăzi simt cele mai diverse sentimente și senzații legate de schimbările fundamentului politic în țară: de la satisfacerea deplină față de noua guvernare pînă la tristețea înfrîngerii, de la bucurie și optimism pînă la teamă și groază. Cu toate acestea, sentimentele respective nicidecum nu devin argumente suficiente de antrenare mai activă a maselor largi ale societății în viața politică. În acest context, se poate constata că în Moldova contemporană continuă să se înregistreze o diminuare a activismului politic al populației.

Astfel, procesele de modernizare a sistemului politic din Moldova au coincis cu procesele democratice de formare și devenire a statului independent și suveran. De aceea formarea valorilor democratice în conștiința oamenilor s-a dovedit a fi întreținută în procesul național-cultural de autoidentificare a poporului, ce întotdeauna și pretutindeni decurge destul de bolnăvicios. În cazul Moldovei, țară cu un destin istoric complicat, procesul semnalat a căpătat un caracter deosebit de acut și dramatic, contopindu-se cu lupta de renaștere național-culturală a poporului, de revenire la izvoarele culturii naționale. În acest context, ideea de transformare democratică fundamentală a societății este conjugată cu liberalizarea extinsă a vieții sociale, căpătînd chiar de la începutul schimbărilor respective un colorit vădit naționalist. Concomitent, tendința febrilă a poporului către independență la începutul transformărilor a asigurat o largă susținere publică a forțelor politice de orientare liberală.

Ideile de decomunizare și de renaștere național-culturală a țării au devenit cele mai populare idei ce inspirau masele la acțiuni practice menite să lanseze societatea pe o nouă traiectorie de dezvoltare. Fuziunea ideilor liberalismului, anticomunismului și naționalismului, care s-a produs la începutul reformării democratice a sistemului politic din Republica Moldova, a pus și începutul proceselor dezintegrării sociale, dezbinînd societatea nu atît după opțiunile politice, cît după apartenența națională. Utilizarea

Revista Filosofie NR 2_2018__.indd 92 20.09.2018 12:13:48

de către adepții ideilor liberale a retoricii de coloratură naționalistă, adeseori permițînd atacuri ofensatoare la adresa grupurilor etnice netitulare, transformînd o parte considerabilă a populației rusofone din republică într-un bastion al forțelor conservatoare, nevoite, în condițiile social-politice noi, să opună rezistență transformărilor.

Tot aici, menționăm că societatea contemporană în tranziție nu poate prospera fără un climat favorabil, corespunzător noilor realități, în cadrul relațiilor interetnice fără a facilita crearea de condiții optime pentru asanarea și armonizarea acestora, fără o atitudine atentă și responsabilă față de consolidarea în continuare a concordiei interetnice. Mediul național, reflectînd într-un mod specific realitatea înconjurătoare, exercită o influență permanentă, uneori decisivă, asupra conștiinței individuale și celei etnice a personalității, modulînd într-un anumit fel albia evoluției relațiilor interetnice.

Astfel, observăm conturarea unui nou fenomen în rândurile maselor, și anume cel al socializării. Socializarea, bazată pe suportul tehnologiilor informaționale, contribuie la formarea acelor aptitudini ale ființei umane care, în calitatea ei de cetățean, îi vor permite să facă distincție între societatea civilă și societatea politică, să înțeleagă și să evalueze faptele politice, să formuleze opțiuni politice și să participe la rezolvarea problemelor politice corespunzător statusurilor și rolurilor pe care le-a asimilat. Socializarea politică este un proces complex, multifazic de formare și dezvoltare a culturii politice a individului, de însușire de către acesta a unor roluri care îl fac capabil de a participa la viața politică.

Asigurarea și protecția drepturilor omului, indiferent de apartenența sa etnică, consolidarea interconexiunilor democratice constituie una din prerogativele fundamentale ale socializării politice a personalității în condițiile actuale. De aici rezultă că procesului modernizării îi revine un rol aparte în căutarea unor modalități adecvate rigoriilor actuale ale dezvoltării statului de drept, în condițiile democratizării societății contemporane și ale opțiunilor de integrare europeană a Republicii Moldova, acceptabile pentru aplanarea și depășirea disensiunilor și controverselor posibile în cadrul relațiilor interetnice. Societatea democratică tinde să ofere drepturi și facilități egale tuturor cetățenilor săi, indiferent de apartenența lor etnică, dar prevede și responsabilitatea lor în fața legii, precum și anumite restricții, care au menirea să condamne și să prevină pornirile și manifestările antiumane și antisociale, precum xenofobia, rasismul, egoismul național, șovinismul etc.

Fără îndoială, cooperarea ca fenomen duce la evoluția procesului de înnoire a societății, a normalizării relațiilor umane și la consolidarea coeziunii interumane, care depinde la modul direct de gradul de implicare a reprezentanților tuturor etniilor care locuiesc în Moldova, de profunzimea conștientizării legităților acestui proces, de gradul de percepere a sarcinilor actuale și de perspectivă ale politicii sociale. Experiența europeană și mondială demonstrează că singura cale de soluționare a tuturor problemelor și controverselor în domeniul social-politic constă nu în dezmembrare, nu în neîncrederea reciprocă, ci în soluțiile democratice comunitare și colaborarea reciprocă.

Actualmente, fenomenul așa-numitor mutații psihologice, care se impugn odată cu modernizarea, s-au manifestat diferit în toate republicile din fosta URSS. Posibilitățile oferite de democratizarea societății și reformele economice radicale permit ascensiunea la un nivel calitativ nou al relațiilor umane, ceea ce va determina și asanarea mai rapidă a societății în tranziție.

Revista Filosofie NR 2_2018__.indd 93 20.09.2018 12:13:48

În dezbaterile contemporane democratizarea, fiind analizată multiaspectual din perspectiva teoriei politice, politicii comparate, relațiilor internaționale, sociologiei, studiilor culturale și economiei politice, este abordată diferit, ca un set distinct de schimbări succesive realizate într-o perioadă anumită de timp, ca o serie de lupte politice cu final deschis, ca transformare a structurilor profunde sau ca utopie. Democratizarea este conceptualizată ca discurs, cerere, set de schimbări instituționale, formă de dominație a elitelor, sistem politic dependent de controlul popular, exercițiu al politicii de putere și cerere de solidaritate globală, iar enumerarea poate continua. Conform opiniei unor autori, democratizarea este un concept la fel de „contestat în esență", precum democrația însăși [3]. Pe lângă problemele cu care se confruntă democrația ca formă de organizare politică și metodă de guvernare cu principiile și mecanismele sale, ea presupune avantaje având următoarele elemente: participarea efectivă a populației la procesul de luare a deciziilor; prezența unor elite care guvernează societatea cu sprijinul acesteia, guvernare ce presupune responsabilitate și limite; prezența mai multor forțe politice legal recunoscute care luptă pentru acapararea puterii politice; structurarea unei ideologii bine definite; organizarea instituțiilor statului pe principiul separației puterilor în stat etc. Deși paradigma democratică s-a dovedit a fi produsul unui efort istoric, instituțional și cultural de anvergură, totuși democrația contemporană, prin geneza și manifestările sale curente, rămâne deseori dezorientată în fața unui șir de probleme, provocări și incertitudini care nu întotdeauna sunt soluționate în mod rațional și adecvat de către actorii politici și factorii decizionali.

Democratizarea Republicii Moldova a permis modernizarea sistemului politic al acesteia pe mai multe palete:

a) *Instituțional.* Aici a avut mai multe efecte transformarea continuă a instituțiilor de stat, care a permis adaptarea acestora la noile realități.

În Republica Moldova au loc căutări active în domeniul dezvoltării conceptelor și programelor de dezvoltare instituțională în condițiile transformărilor sociale și politice, dorindu-se realizarea unei democrații consolidate. Punct de reper în acest sens sunt: recomandările și documentele de politici ale organizațiilor internaționale – Organizația Națiunilor Unite, UNESCO, Consiliul Europei, în care se scot în evidență rolul principal al democratizării ca o condiție a asigurării drepturilor omului, dezvoltarea instituțională și a societății civile. Unul din scopurile acestor procese este oferirea cetățenilor de cunoștințe, aptitudini și abilități necesare pentru participarea activă la dezvoltarea unei societăți democratice, crearea de oportunități pentru un dialog productiv și rezolvarea conflictelor dintre oameni, construirea consensului, comunicării și interacțiunii; conștientizarea drepturilor și responsabilităților omului, normelor și valorilor, standardelor sociale etice și morale. Fiind principalul partener în dezvoltarea democrației, comunitatea internațională se implică activ în dezvoltarea de proiecte, ce au menire creșterea culturii politice și responsabilității sociale a cetățenilor, oferind asistență pentru dezvoltarea societății civile în țara noastră.

Astfel, instituțiile societății civile, create în Republica Moldova în perioada reformelor democratice – organizații non-guvernamentale și non-profit, centre, comunități, fundații etc. – încă de la începuturile activității lor au participat dezvoltând proiecte menite să implice o participare cât mai largă a cetățenilor prin dezvoltarea

Revista Filosofie NR 2_2018__.indd 94 20.09.2018 12:13:49

de proiecte de educație a maselor care vizează îmbunătățirea culturii politice, angajamentului civic și inițiativelor sociale. Deja în primii ani ai democratizării vieții publice a Republicii Moldova, programele educaționale ale ONG-urilor includeau domenii precum dezvoltarea societății civile, studiul liderilor comunității, fundamentele liderismului, descrierea și motivarea proiectului, alfabetizarea computerizată a membrilor asociațiilor non-guvernamentale. Astfel de activități, pe parcursul anilor 90, au fost realizate de către organizațiile internaționale Fundația Soros-Moldova, Fundația Eurasia, UNICEF, TACIS, UNDP și altele. La cele internaționale s-au alăturat și unele organizații sociale din Republica Moldova, precum Comitetul Helsinki pentru Drepturile Omului, Centrul pentru Pluralism din Republica Moldova, Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale IDIS "Viitorul", Asociația pentru Democrație participativă "ADEPT", Centrul „Contact", Centrul de Resurse pentru Drepturile Omului, Institutul pentru Politici Publice etc. – cu aceeași sarcină pentru educația civică. Trainingurile acestor organizații au preluat și au realizat sarcina nu numai de a educa democrația în mase, dar și de a inocula valorile democrației. Promovând reforma economică, instituțiile societății civile insuflă o nouă viziune de inițiativă și responsabilitate personală.

Astfel, procesul democratizării a dus la o serie de interconexiuni, care pe lângă procese de modernizare declanșate la nivelul societății civile au presupus și transformări instituționale în conformitate cu realitățile. Un exemplu în acest sens este Hotărîrea de Guvern Nr. 966 din 09.08.2016 [4] privind aprobarea Planului de Acțiuni privind reforma de modernizare a serviciilor publice pentru anii 2017-2021, care prevede realizarea obiectivelor ce țin de modernizarea serviciilor publice statuate în Strategia de reformă a administrației publice pentru anii 2016-2020. În același timp, reforma administrației publice este o pre-condiție pentru realizarea oricărei alte reforme în orice sector și pentru implementarea angajamentelor importante asumate prin Programul de activitate al Guvernului, Acordul de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană, Strategia Națională de Dezvoltare "Moldova 2020", Obiectivele de Dezvoltare Durabilă. Continuitatea, durabilitatea și impactul tuturor inițiativelor de reformă, care implică resurse umane și financiare considerabile, presupun pregătirea unui corp de funcționari motivați și profesioniști, care aplică în activitatea lor proceduri moderne de bună guvernare.

Procesele de modernizare democratică din prezent reprezintă un deziderat declarat de toate guvernările ce au fost la conducere în ultimii nouă ani.

Modernizarea politică a Republicii Moldova se realizează gradual și constant, la toate nivelurile, dorindu-se transformarea tuturor componentelor politice și sociale ale statului. Este un proces care are loc atât pe verticală, cât și pe orizontală. Astfel, reforma sistemului administrației publice este un proces complex de apropiere a țării noastre de standardele Uniunii Europene, iar scopul final este transformarea Republicii Moldova într-un partener de încredere al Uniunii Europene, care are instituții democratice și moderne. Ghidându-se de acest deziderat, guvernarea afirmă că lucrează spre crearea premiselor pentru abordarea complexă și într-un mod systemic și planificat al reformei administrației publice. Astfel, un prim pas în acest sens a fost crearea Consiliului național pentru reforma administrației publice, care de altfel este și o recomandare a partenerilor de dezvoltare. Consiliul este o platformă de nivel înalt

Revista Filosofie NR 2_2018__.indd 95 20.09.2018 12:13:49

pentru luarea deciziilor privind direcțiile strategice ale reformei administrației publice atât la nivel central, cât și la nivel local [5].

Republica Moldova și-a asumat un angajament formal de a accelera dezvoltarea țării. Având un cadru de lucru strategic, care definește calea de dezvoltare a Republicii Moldova, în prezent avem o situație în care guvernarea vorbește despre succesul reformelor realizate, în special cele legate de Agenda de Asociere, iar opoziția și societatea civilă contestă rezultatele acestor reforme. În acest sens, reformele în domeniul administrării publice, de rând cu cele din justiție, sunt fundamentale, deoarece succesul acestora vor avea ca impact realizarea reformelor din toate celelalte sectoare. Astfel, o birocrație eficientă constituie temelia procesului de transformare, stabilind relații eficiente dintre stat, populație și sectorul privat. Starea de lucruri existentă, dar și oportunitățile create prin semnarea Acordului de Asociere necesită urgentarea definirii strategiei operaționale de reformă atât la nivel central, cât și la nivel local. În acest context putem defini problema-cheie: realizarea obiectivelor de bună guvernare și implementarea angajamentelor Acordului de Asociere necesită un sistem de administrație publică eficient și responsabil [6].

b) *Conceptul de E-guvernare.* Particularitățile și valorile e-guvernării (guvernării electronice) este că-și propune creșterea implicării cetățenilor în procesul decisional.

Actualmente, accentul principal este pus pe rolul e-guvernării de a schimba relațiile dintre stat și cetățeni, dintre guvernanți și guvernați cu ajutorul tehnologiilor informaționale. Scopul final care se dorește a fi atins este ca e-guvernarea să devină un instrument, o metodă eficientă de interacțiune dintre cetățeni și stat. De peste o jumătate de secol, în toate țările lumii administrația se dezvoltă, manifestînd o creștere continuă a serviciilor publice. Este evidentă în acest sens tendința statelor de a face față unor noi necesități sociale, de a oferi noi condiții de viață mai bune membrilor lor. Desigur, statul modern cu aparatul său administrativ enorm trebuie să reziste schimbărilor și să se axeze pe noi modalități de guvernare. Paralel, e cazul să invocăm și fenomenul globalizării, în condițiile căruia practic a devenit indispensabilă utilizarea noilor tehnologii informaționale și comunicaționale, inclusiv la nivelul administrației publice centrale și locale. În ultima vreme, tot mai mult au fost conștientizate multiplele priorități și avantaje pe care le aduc tehnologiile performante, acestea fiind implementate activ în vederea sporirii eficienței și democratizării administrației publice. Pe cale de consecință se poate susține că, în prezent, guvernarea electronică reprezintă un vector principal al reformei administrației publice, a modernizării acesteia [7]. Tot aici se mai poate vorbi și de alte proiecte din domeniul justiției, care au ca scop utilizarea tehnologiilor informaționale, pentru a exclude implicarea factorului uman în repartizarea dosarelor și diminuarea fenomenului corupției.

De asemenea, putem remarca dezvoltarea de proiecte în sfera alegerilor ce vizează utilizarea tehnologiilor informaționale. Registrul electronic al alegătorilor permite monitorizarea în timp real a alegătorilor care participă la vot. Astfel, utilizarea acestui sistem permite o mai mare transparență în ziua alegerilor vizavi de numărul alegătorilor ce au participat la vot, dar și exclude o serie de fraude, prin faptul că nu permite votarea dublă și fraudarea alegerilor prin utilizarea unor buletine de vot suplimentare.

Revista Filosofie NR 2_2018__.indd 96 20.09.2018 12:13:49

Succesul conceptului de guvernare electronică depinde mult de voința politică a guvernanților. Deoarece, pentru a face funcțional acest system, autoritățile trebuie să parcurgă o serie de etape, precum: informatizarea și tehnologizarea instituțiilor publice în paralel cu extinderea infrastructurii informaționale naționale; instituirea obligativității utilizării mijloacelor electronice de către toate instituțiile publice în raport cu cetățenii, concomitent cu informarea și educarea beneficiarilor, și, nu în ultimul rînd, instituirea obligativității utilizării mijloacelor electronice de către toți cetățenii în raporturile acestora cu administrația publică.

Din perspectiva celor menționate, se poate susține că guvernarea electronică este un proces de reformare a sectorului public prin noi tehnici de management al informației, creat cu scopul de a spori gradul de participare politică a cetățenilor, de a eficientiza activitatea aparatului administrativ și activitatea statului în întregime. Scopul utilizării acestei metode este accesul cetățenilor la informația publică, participarea societății civile la procesul decizional, asigurarea transparenței actelor administrative și comunicarea operativă cu cetățenii.

c) *Reformele în justiție*. Statul de drept este un element fundamental al unui stat democratic. Democratizarea Republicii Moldova a avut ca rezultat necesitatea modernizării și sferei justiției.

Astfel, putem remarca rolul Uniunii Europene, care susține reforma sectorului justiției în Republica Moldova prin trei proiecte demarcate pînă în 2017. Aceste proiecte vin să sporească independența și eficiența instituțiilor juridice de urmărire penală și de investigare prejudiciară și să ofere asistență pentru coordonarea eforturilor de reformare a diverselor instituții. Acestea fiind: Susținerea sistemelor de executare, probațiune și reabilitare din Republica Moldova; Proiect de sprijin în investigarea prejudiciară, urmărirea penală și organizarea apărării în Republica Moldova; Sporirea eficienței, responsabilității și transparenței instanțelor de judecată din Republica Moldova. Crearea acestei legături între veriga-sistem și veriga-cetățean este absolut necesară pentru a înlocui neîncrederea care există în autorități, cu încrederea din partea oamenilor că vor fi protejați și respectați de instituțiile statului.

d) *Drepturile omului și coeziune socială.*

Democratizarea vieții politice din Republica Moldova, și anume sfera drepturilor omului, a devenit un subiect important pentru autorități mai ales că acestea și-au asumat responsabilitatea prin adoptarea mai multor acte internaționale, cum ar fi: Convenția Europeană pentru Drepturile Omului, Declarația Universală a Drepturile Omului și o serie de alte documente internaționale ce vin să protejeze drepturile copilului și a persoanelor cu dizabilități. Astfel, autoritățile și-au asumat, prin actele internaționale pe care le-au semnat și prin legislația națională, că drepturile omului trebuiesc protejate și puse în aplicare, iar discriminarea pe orice motiv este combătută.

Autoritățile sunt obligate să asigure ca toate grupurile din societate să fie respectate, fiind puse în aplicare măsuri de combatere a discriminării și definite obiective specifice în acest sens prezente în toate politicile sociale, guvernarea asumându-și să ia măsuri pentru a proteja cetățenii împotriva discriminării și excluderii sociale. Diversitatea culturală este tratată ca o valoare și se fac eforturi continue pentru a se asigura că toți participă la viața comunității, că se identifică cu comunitatea și că nu

Revista Filosofie NR 2_2018__.indd 97 20.09.2018 12:13:49

se simt excluși. Autoritățile și-au asumat să promoveze în mod activ diversitatea și coeziunea socială, în cele mai bune interese ale tuturor cetățenilor, prin punerea la dispoziție a resurselor necesare, susținerea și subvenționarea activității ONG-urilor, promovarea dialogului și încurajarea parteneriatelor între diverși actori sociali. Politicienii și personalul instituțiilor de stat asigură, împreună cu toți partenerii strategici, încorporarea și transpunerea obiectivelor de egalitate în strategii specifice, planuri și furnizarea de servicii publice.

e) *Diversitatea culturală și educațională*

Procesul de democratizare a Republicii Moldova a permis ancorarea politicilor sale și în sfera educațională internațională. În acest context, Moldova participă la numeroase acțiuni ale Uniunii Europene în domeniul educației, cum ar fi Erasmus Plus.

Universitățile din toată lumea, în special cele din Europa, și-au dezvoltat politicile lor educaționale luând în calcul diversitatea culturală, construită pe doi piloni, și anume:

- protejarea și stimularea cunoașterii și aprecierii pentru propria cultură, pentru rădăcini și pentru identitate;
- încurajarea deschiderii și interesului real pentru celelalte culturi, într-un spirit de toleranță și respect reciproc.

Conceptul de diversitate culturală se bazează pe schimburi și pe fluxuri:

- schimb de oameni;
- schimb de idei;
- schimb de bunuri și servicii culturale.

Așadar, sunt considerate a fi extrem de importante atât recunoașterea, cât și conștientizarea diferențelor și identităților dintre culturi, încercând să se realizeze o îmbogățire a dialogului intercultural. Procesul de integrare europeană presupune, în mod evident, și existenta diferitelor forme de dialog. Extinderea Uniunii Europene reprezintă o oportunitate de cunoaștere a culturii diferitelor țări și o încercare de înțelegere reciprocă dincolo de avantajele economice.

De la adoptarea Declarației de la Bologna în 1999, învățământul superior din Europa a intrat într-o nouă fază a reformei. Deci, când vorbim de respect pentru diversitate, ne referim la educarea întregii populații, pentru a învăța să aprecieze diversitatea, să-și schimbe comportamentul și atitudinea față de diferite grupuri pe care le-ar putea discrimina din cauza stereotipurilor și a prejudecăților. În cadrul proiectelor de mobilitate educațională s-a contribuit la:

- creșterea competențelor și capacității organizațiilor non-guvernamentale care lucrează cu tinerii în domeniul diversității;
- creșterea nivelului de cunoștințe privind accesarea fondurilor europene destinate tinerilor, în mod special «Youth in Action» și "Erasmus Pus".

Noile educații, promovate cu insistență în ultimul timp, inclusiv grație inițiativei UNESCO, includ și educația pentru toleranță ca prioritate, paralel cu educația pentru pace și democrație și educația pentru drepturile omului. Aceste componente însemnate ale educației axiologice au ca scop cunoașterea și respectarea valorilor fundamentale ale societății democratice, dezvoltarea conduitei participative la viața socială, cultivarea păcii și a toleranței etc. În Concepția Educației din Republica Moldova, printre temeiurile obiectivelor educaționale se evidențiază și formarea capacității de a

Revista Filosofie NR 2_2018__.indd 98 20.09.2018 12:13:49

acționa pe baza tolerării diferențelor, iar la indiciile culturii civice atestăm manifestarea toleranței față de diferențe și a solidarității în viața cotidiană. Competențele esențiale necesare pentru practicarea cu succes a toleranței, în opinia lui Betty A. Reardon, sunt: a trăi în condițiile diversității; a trata conflictele într-o manieră constructivă; a exercita propria responsabilitate [8]. Toleranța, ca atitudine și comportament, se învață, se însușește pe bază de modele de la cea mai fragedă vîrstă, școala devenind laboratorul principal pentru practicarea / exersarea acesteia, dar și un agent de integrare socială și un centru cultural al comunității.

În concluzie, subliniem faptul că democratizarea Republicii Moldova a dus la formarea mai multor interconexiuni ce au permis reformarea sectorului public. Modernizarea aparatului instituțional este declarat ca fiind o prioritate politică pe agenda oricărei guvernări responsabile și aflate în serviciul publicului. Cu atât mai mult că Republica Moldova este ancorată într-un proces de modernizare continuă la standardele europene prin angajamentele ce le au de realizat în cadrul Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană.

Toate aceste angajamente au dus la asumarea din partea Guvernului, Parlamentului, agențiilor și întreprinderilor de stat să modernizeze serviciile concomitent cu transpunerea în practică și legislație a normelor și rigorilor aquis-ului comunitar în așa fel, că pe parcursul acestor ani democratizarea a dus la transformări ale tuturor sferelor sociale.

Ca și rezultat, s-a reușit formarea unei societăți civile, modernizarea serviciilor publice, recunoașterea drepturilor omului, iar majoritatea politicilor statului înglobează elemente ce țin și de crearea de oportunități pentru participare egală a tuturor cetățenilor.

Deși s-au făcut pași semnificativi în adaptarea continuă a politicilor spre fortificarea unor instituții democratice, Republica Moldova nu a reușit să atingă acel nivel de democrație necesar care să excludă în mod natural toate abuzurile și actele de corupție. Instituțiile statului nu au reușit să ajungă să funcționeze eficient, acestea deseori fiind vulnerabile în situația unor crize, depinzând mult de cei care se află la guvernare.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Fisichella D. Ştiința politică. Probleme, concepte, teorii. Chişinău, 2000, p. 88.
2. Pascaru A. Valorile la confluența spațiilor culturale în societate. În: Revista de Filosofie, Sociologie şi Ştiințe Politice, 2009, nr.1, p. 10-11.
3. Grugel J. Democratizarea. O introducere critică. Iaşi: Polirom, 2008. 267 p.
4. Hotărîrea de Guvern Nr. 966 din 09.08.2016. privind aprobarea Planului de Acțiuni privind reforma de modernizare a serviciilor publice pentru anii 2017-2021. http://lex.justice.md/md/366273/ (vizitat la 12 mai 2018).
5. Strategia de reformă a Administrației Publice pentru anii 2016-2020 http://www.particip.gov.md/public/documente/143/ro_3177_sstrategiarap2016-2020.pdf (vizitat la 8 mai 2018).
6. Peteri G. Controlul descentralizării şi reformelor administrației publice în Europa Centrală şi de Est. Editura Tehnica-INFO, Chişinău, 2004.
7. Baltaru R. A. Reforma în administrația publică. Studiu privind e-Guvernarea la nivelul Uniunii Europene. În: Administrarea Publică, 2012, nr. 3, p. 114–129.
8. Reardon B. A, Toleranța – calea spre pace. Editura ARC, 2004, p. 25.

Revista Filosofie NR 2_2018__.indd 99 20.09.2018 12:13:49